

UDK 37.015.3:316.614.5-053.6

Prihvaćen 15. listopada 2013.

Adolescencija 21. stoljeća: društvena uvjetovanost, temeljne karakteristike i pedagoški izazovi

Sandra Car

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

Sažetak

Trenutne ekonomske, socijalne i političke prilike u kojima odrastaju djeca i mladi, ostavljaju trajne posljedice na njih. Drugim riječima, iskustva proživljena tijekom djetinjstva i adolescencije kreiraju i definiraju karakteristike pripadnika mladih generacija. Ove socijalne oznake stvaraju paradigme kroz koje generacije djece i mladih gledaju svijet i kroz koje donose odluke. Suvremeni adolescenti odrastali su u doba interneta, kabelske televizije, globalizacije, porasta konzumerizma, terorističkih napada i brige o održivom razvoju. Takva zajednička iskustva ujedinjuju ovu generaciju te ju oblikuju kao specifikum s određenim karakteristikama i stilovima života koji predstavljaju pedagoški izazov roditeljima i nastavnicima. Da bi znali kako doprijeti do mladih u svakodnevnoj interakciji, na koje ih načine motivirati, kako ih 'pokrenuti' u pravom smjeru, odrasli najprije moraju znati što ih zanima, o čemu razmišljaju, što ih tišti, zašto svijet doživljavaju iz neke druge perspektive, što smatraju važnim i vrijednim truda i rada, što im daje polet, što ih uzbuđuje i čini sretnima. Sve je ovo važno ne samo kako bi se adolescentu omogućio život sa što manje stresa već i kako bi odgoj usmjeren k pozitivnim vrijednostima bio učinkovitiji.

Ključne riječi: djetinjstvo, adolescencija, obitelj, vršnjačke skupine, internet.

Uvod

Suvremeni adolescenti odrastali su u doba interneta, kabelske televizije, globalizacije, porasta konzumerizma, terorističkih napada i brige o održivom razvoju. Takva zajednička iskustva ujedinila su i oblikovala ovu generaciju. Zbog ovih socijalnih utjecaja na makro i mikro razini, suvremeni adolescenti su tijekom svoga djetinjstva iskusili povećanu odgovornost, doživjeli fizički daleki svijet, često sami organizirali svoje slobodno vrijeme (najčešće uz televiziju ili internet), više vremena provodili s vršnjacima i stekli više znanja u ranijoj dobi nego njihovi roditelji. Oni imaju širi pristup idejama, informacijama i mogućnostima zahvaljujući širem krugu ljudi s kojima su u kontaktu (Donath, 2004).

Povijesno gledano, suvremeni adolescenti ostaju mladima dulje nego ikada prije, promatrano kroz prizmu produženog trajanja obrazovanja i ekonomske ovisnosti, no istovremeno ranije postaju neovisni kada se radi o seksualnosti, slobodnom vremenu i konzumerizmu (Gadlin, 1978). Zbog mnogobrojnih različitih iskustava stečenih u ranoj dobi, pripadnici ove generacije postali su samodostatni u mnogim područjima što je rezultiralo promjenom njihova pogleda na svijet. No i dalje im nedostaje iskustvo u nošenju s takvim izazovima/problema i vještine za suočavanje s njima koje im trebaju kako bi donijeli opravdane odluke, s pozitivnim ishodima i umanjili stres koji ovakve situacije uzrokuje (Kaplan, 1993).

Društvena uvjetovanost poimanja djetinjstva i adolescencije

Vratimo li se nekoliko desetljeća unatrag, možemo analizirati društvena događanja koja su dovela do promjena u poimanju i 'življenju' djetinjstva i adolescencije. Povjesničar obitelji, Hugh Cunningham (1995) smatra da su se 50-ih godina prošloga stoljeća u društvu počele događati promjene koje su uvelike utjecale na tijek odrastanja djece i mladih, i to do te mjere da ovaj autor govori o nestajanju djetinjstva (eng. *disappearance of childhood*). Razne društvene promjene dovele su do promjena u obliku i statusu obitelji, a time i do nestajanja moralnih autoriteta, (pre)popustljivog roditeljskog odgoja, preuranog susreta djece i mladih s raznim sadržajima svijeta odraslih (većinom putem medija) i frustracija roditelja zbog nemogućnosti zaštite vlastite djece od utjecaja izvan doma.

Autori koji su o tome pisali 80-ih godina dvadesetog stoljeća govore o 'mračnom dobu za djecu' (eng. *dark age for children*) u kojem djetinjstvo, kao odvojeno i zaštićeno vrijeme i mjesto oslobođeno briga, odgovornosti, očekivanja i opterećenja odraslog života, zapravo polako nestaje (Elkind, 1981; Winn, 1981; Postman, 1982; Meyrowitz, 1985). Iako su uzroke toga nalazili u različitim pojavama, zabrinjavalo ih je isto: izloženost djece aspektima života odraslih od kojih su ranije bila zaštićena. Kao glavne krivce navode televizijske sadržaje, video-igrice i nasilne medijske sadržaje te sve veći interes kompanija za djecu kao konzumente i potrošače, pri čemu su roditelji i djeca nemoćne žrtve ili nehotimični suradnici. Djeca su izložena potrošačkom društvu i imaju veću ekonomsku moć nego ranije zahvaljujući smanjivanju obitelji (koja onda ima više novca za pojedino dijete) te ona postaju veoma utjecajna kad su u pitanju obiteljske kupovine, a mladi entuzijastično sudjeluju u konzumerističkom društvu. Oni su odrasli u svijetu u kojem se očekuje ekonomski rast te mnogi izražavaju svoje najviše ciljeve u obliku ekonomskog uspjeha.

Nadalje, nedvojbeno je da kontrast između mnogih iskustava odraslih i djece nestaje. Primjerice, televizijski program u udarnom terminu emitira sadržaje iz svijeta odraslih: nasilje, seks i tomu slično. Gubitak sadržaja 'samo za odrasle' zamućuje granicu između djetinjstva i odraslog doba. Djeca

sama pronalaze značenje u 'odraslim' temama kao što su ubojstva, silovanja i preljubništvo. Ona danas izgledaju manje 'djetinjasto': govore, ponašaju se i odijevaju više 'odraslo'. Usporedo s ovim trendom od 60-ih godina prošloga stoljeća odrasli više sliče svojoj djeci i mladima općenito, što se također može povezati s medijskim sadržajima. Televizija zamagľuje granicu između djetinjstva i odraslosti. Primjerice, televizijski likovi su često kombinacija djeteta i odrasle osobe, likovi koji nikada ne odrastaju, ne prema dobi, već prema izgledu i ponašanju (npr. *Prijatelji*, *Ally McBeal*, *Seinfeld*).

Prema Postmanu (1982) postmoderna nas kultura vraća natrag u vrijeme slično razdoblju srednjega doba, vrijeme prije pismenosti, vrijeme kad 'djetinjstvo' kao ideja nije postojalo jer nije bilo razlike između onoga što uče, rade ili znaju djeca i odrasli. On daje primjer seoskog festivala oslikanog na srednjovjekovnim slikama: opijeni muškarci i žene međusobno se dodiruju, a djeca sjede oko njih. Nepostojanje pismenosti, nepostojanje ideje obrazovanja, nepostojanje ideje srama – to su razlozi zbog kojih ideja djetinjstva nije postojala u srednjem vijeku, kaže Postman.

Tek razvojem tiska i pismenosti nastaje i ideja djetinjstva. Unatoč pritiscima industrijskog doba na djecu da rade u rudnicima i tvornicama, postupno postaje vidljiva potreba za pismošću i obrazovanjem, najprije unutar elite, a kasnije i u širim masama. Djetinjstvo se definira kao vrijeme potrebno za odgoj i transformaciju djeteta u civiliziranu odraslu osobu koja može čitati i razumjeti kompleksne informacije. To se postiže pismošću, obrazovanošću, zdravim razumom, samokontrolom i osjećajem srama. Tijekom toga razdoblja javna naobrazba cvate, djeca počinju slaviti rođendane, a popularna kultura usmjerena djeci razvija se oko igara i pjesama. Takvo djetinjstvo postojalo je između 1850-ih i 1950-ih godina (Postman, 1982).

Dolaskom elektroničkih medija sve se mijenja. Elektronički mediji otkrivaju sve, više nema tajni, a bez tajni nema djetinjstva. Dječja znatiželja zamijenjena je cinizmom i arogancijom, a djeca dobivaju odgovore na pitanja koja nikada nisu ni postavila (Postman, 1982). Kao posljedica prebacivanja većine poruka iz tiska u audio-vizualne medije, granica 'pismenosti' između odraslih i djece se gubi.

Prije nekoliko desetaka godina djeci je bio ograničen pristup 'odraslim' sadržajima i to iz tri osnovna razloga: 1) 'odrasla' literatura (novine, časopisi, knjige) bila je izvan dohvata djece; danas djeca imaju televizijske programe s 'odraslim' sadržajima u vlastitim sobama, 'na pritisak tipke'; 2) pisani su sadržaji podložniji cenzuri odraslih osoba jer je moguće prelistati knjigu do kraja prije nego li se ona ponudi djetetu; s televizijskim i internetskim sadržajima ovakav način cenzure postaje nemoguć zbog mnoštva neočekivanih interaktivnih sadržaja; 3) da bi moglo shvatiti određene 'odrasle' sadržaje dijete je moralo biti pismeno u izvornom značenju te riječi, to jest dok nije doseglo određenu razinu pismenosti nije moglo čitati određenu literaturu te su samim time granice između dječjih i 'odraslih' knjiga bile jasne (Meyrowitz, 1985). Današnji televizijski i internetski sadržaji pretpostavljaju drugu vrstu pismenosti, takozvanu medijsku pismenost koju u potpunosti nisu dosegli ni mnogi odrasli ljudi, no za pristup, to jest 'čitanje' sadržaja često nije potrebna ni osnovna pismenost jer su vizualne poruke lako prenosive i predškolskoj djeci.

Slično Ariesu (1962) i Postmanu (1982), Winn (1981) je mišljenja da se suvremeno društvo vraća u razdoblje srednjega doba, u stanje bez razlika u kojem su djetinjstvo i odraslost spojeni u jedno. I ona, kao i Postman (1982), smatra da više ništa nije skriveno od djece, da ih roditelji izlažu nekoć tajnim dijelovima života odraslih - seksualnosti, nasilju, nepravdi, patnji, strahu od smrti. Izloženost djece 'stvarnom svijetu' putem televizije, svijetu ispunjenom katastrofama, patnjama i smrću, dovodi do ranog saznavanja svih slabosti i mana odraslih osoba te odrasli u očima djece gube svemoć (koju djeca trebaju) i tijekom tog procesa gube autoritet nad njima i postaju ranjivi. Ukratko, televizija umanjuje djetetovu sposobnost vjerovanja i pouzdanja u odrasli svijet. Ono postaje razočarano i skeptično.

Grafički prikazi nasilja na televiziji kao načina za rješavanje životnih problema imali su opsežne posljedice na današnju mladež. Iako je nasilje oduvijek integralni dio ljudske povijesti i dječjeg razvoja, niti jedna generacija u povijesti nije odrasla izložena toliko živopisnom, neposrednom, obijesnom nasilju koje je odvojeno od moralnih i fizičkih posljedica. Mnogi članovi vršnjačkih skupina kopiraju ponaša-

nja drugih članova radeći tako stvari koje sami po sebi nikada ne bi. Slijedeći želje grupe oni ne riskiraju donoseći vlastite odluke i stoga smatraju kako nisu odgovorni za svoja ponašanja (Hamburg, 1992).

Nadalje, do 50-ih godina prošloga stoljeća norme roditeljstva i djetinjstva bile su relativno stabilne i uniformirane. Bilo je jasno kada ljudi ulaze u brak, s kim to čine, kada stvaraju obitelj i kako odgajaju svoju djecu. Drugim riječima, bilo je mnogo socijalnih oznaka koje su olakšavale tranziciju iz djetinjstva u odraslo doba. Gotovo niti jedna od tih tradicionalnih oznaka (pubertet, prva pričest, matura, odsluženje vojnog roka, diploma, stalno zaposlenje, odlazak iz obiteljskog doma i brak) više ne služi kao indikator koji uspješno treba završiti tijekom tranzicije iz djetinjstva u odraslo doba.

Izmijenjene uloge obitelji i vršnjačkih skupina

Istovremeno s gubljenjem slike jasnih standarda i vrijednosti koje dominiraju svijetom odraslih, utjecaj crkve, države i obitelji, nekada ključnih socijalizacijskih sila u djetetovom životu, slabi pod utjecajima škole, medija, vršnjačkih skupina i konsumerizma. Roditelji čija su djeca rođena desetljeće ili dva nakon Drugog svjetskog rata imaju manju mogućnost osigurati im buduću status i primanja. Nadalje, slabija je vjerojatnost da će ta djeca sklopiti brak, da će se družiti s ljudima sličnog porijekla, da će imati iste životne stilove i karijere kao njihovi roditelji ili da će ostati bliski s njima i svoju djecu odgajati prema istoj tradiciji. Do ranih 80-ih godina zabilježen je pad poštovanja autoriteta, posebno autoritativnih institucija (vladinih, političkih, religioznih).

Od 80-ih godina roditelji i nastavnici veću pozornost pridaju pripremi djece i kompetentnosti. Na obrazovanje se gleda kao na skupljanje bodova i ocjena te prostor za trening nauštrb mogućnosti za širenje kulturnih horizonata, izgradnju karaktera i kultiviranje osobe kroz liberalno obrazovanje (Brooks, 2001). Dječja igra postaje organiziranja i manje spontana te podliježe većoj kontroli od strane odraslih. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti pomno su isplanirane i vođene. Sve se to odvija u zatvorenim, kontroliranim prostorima. Prije nekoliko desetljeća djeca su se igrala u susjedstvu, roditelji nisu znali točno što, no znali su da će 'živa i zdrava' doći

na večeru. Danas s jedne strane susjedstvo nije dovoljno sigurno da bi se dijete u njemu igralo ne ugrozivši pri tome svoj 'život i zdravlje', a s druge strane, dijete nema niti vremena jer ga poslije škole očekuju aktivnosti koje se odvijaju u točno određeno vrijeme prema točno određenoj strukturi. Postman (1982) primjećuje da se primarna svrha dječjih aktivnosti pomaknula s dječje zabave na zadovoljavanje i natjecanje roditelja.

Uloga odraslih i uloga vršnjaka u životima adolescenata također je značajno izmijenjena, a o odnosu vremena provedenog s vršnjacima i onoga provedenog s odraslima ovisit će razvoj adolescenta. U svim su ranijim društvima mladi ljudi učili kako postati odraslima na način da su promatrali, imitirali i komunicirali s odraslim ljudima u svojoj okolini. Ličnost se oblikovala i 'brusila' putem povratnih informacija od strane odraslih muškaraca i žena koji znaju tko su i koji mogu pomoći mladoj osobi da pronađe tko će ona biti. Obitelj, nuklearna i proširena, u životu adolescenta bila je na prvom mjestu. Stoga je prilično iznenađujuće kada pogledamo koliko vremena današnji adolescent provodi u društvu odraslih. Modernizacija je dovela do sve veće dobne segregacije u školama, na radnim mjestima i u samoj zajednici. Današnji tinejdžeri mnogo više vremena provode u isključivom društvu vršnjaka nego što su to činili njihovi roditelji (Steinberg, 1996). Stoga njihovu socijalizaciju danas mnogo više oblikuju vršnjaci nego odrasli, što sa sobom donosi strah i nepovjerenje odraslih osoba (ponajviše roditelja i nastavnika) jer vršnjaci preuzimaju glavnu ulogu kada se radi o iskustvima socijalizacije adolescenata. Odrasli strahuju da će živote njihove djece oblikovati spontani ciljevi skupine mladih i afirmativne povratne informacije za ponašanja koja su u skupini *cool*. Istovremeno strahuju da će se ta ista djeca oduprijeti ciljevima koje postavljaju odrasli i na kojima je sagrađena kultura. Paradoks je u tome da su sami odrasli, posebice u današnjem sebi-orijentiranom društvu, spremni investirati relativno malo svoga vremena, pažnje i mudrosti kako bi se posvetili socijalizaciji mladih. Osim kroz manipulaciju roditelja preko eksternih nagrada i kazni, adolescenti su u većoj ili manjoj mjeri prepušteni samima sebi kada se radi o izboru raspoloživih 'smjerova kretanja' (Csikszentmihalyi i Larson, 1984).

Segregacija prema dobi dovela je do razvoja distinktivne kulture mladih, u kojoj mladi ljudi njeguju stavove i vrijednosti koji se razlikuju – ili su čak u suprotnosti – od onih koje propagiraju odrasli. Ta segregacija toliko je ojačala moć vršnjačkih skupina da adolescenti više ne prepoznaju i udaljuju se od vrijednosti odraslih. Oni više nisu zainteresirani za stvari koje roditelji za njih žele. Zapravo, tinejdžeri su se separirali od društva odraslih do te mjere da su stvorili vlastito društvo – odvojenu kulturu mladih koja potkopava namjere roditelja za poticanjem akademske izvrsnosti i umjesto toga naglašava sport, izlaske i 'partijanje' (Steinberg, 1996). Problemi poput nezaposlenosti mladih, suicida, kriminala i delinkvencije, zlorabe droga, prekomjerne konzumacije alkohola i maloljetničke trudnoće mogu se pripisati povećanom broju vršnjačkih skupina i izolaciji adolescenata od odraslih (Steinberg, 1996). No, ukoliko prijateljstvo vodi devijantnosti ono također može pružiti mogućnosti za rast i razvoj u pozitivnom smjeru, koje nisu dostupne u drugim kontekstima. Najbolji način socijalnog učenja je onaj kroz interakciju s vršnjacima, odnos davanja i primanja sa sebi ravnopravnima.

Vršnjačka skupina započinje zauzimati mjesto koje je ranije imala obitelj, mjesto najvažnijeg socijalnog fokusa. Važan izvor emocionalne potpore tijekom kompleksnog prijelaza iz dječjeg u odrasli svijet je adolescentovo pojačano (i kvantitativno i kvalitativno) druženje s vršnjacima. Vršnjačka skupina izvor je privrženosti, naklonosti, razumijevanja i moralnog vodstva, mjesto za eksperimentiranje i mjesto za postizanje autonomije i neovisnosti od roditelja. To je mjesto za postizanje intimnih odnosa koji služe kao 'probni' za intimne odnose u odrasloj dobi (Buhrmester, 1998; Gecas, i Seff, 1990; Laurson, 1996).

Istraživanja pokazuju da obiteljska situacija utječe na razloge zbog kojih se mladi uključuju u skupine i njihovu spremnost na popuštanje vršnjačkom pritisku. U obiteljima u kojima roditelji izražavaju relativno nizak stupanj brige ili privrženosti u odnosu sa svojom djecom i funkcioniraju na način 'nije me briga, radi što hoćeš' te su nekonzistentne u postavljanju pravila, adolescentima nedostaje podrška i privrženost. Ukoliko to ne dobivaju od roditelja, potražiti će isto od svojih prijatelja. Takva je situacija sve češća u

današnjem društvu - mnogi roditelji su prezauzeti svojim poslovnim obvezama i ne ostavljaju dovoljno vremena za kvalitetnu komunikaciju s vlastitom djecom. Posljedično tome, mladi se pridružuju određenoj vršnjačkoj skupini te, kako bi pridobili njeno prihvaćanje i podršku, slijede njena pravila.

Mladi koji žive u obiteljima koje pokazuju aktivnu brigu i koje od djece očekuju ponašanje u skladu s određenim standardima te konzistentno izvršavaju pravila i potiču djecu na isprobavanje novih iskustava nisu toliko ovisni o prihvaćanju od vršnjačke skupine. Ovi tinejdžeri češće se osjećaju vrijednima i sposobnima od onih odraslih u obiteljima s niskim stupnjem brige i pravila. Oni grade samopouzdanje iz prilika u kojima uspješno mogu opravdati očekivanja roditelja. Oni kod kuće uče da okolina odgovara na predvidljive načine to jest o uzrocima i posljedicama te su sigurni da će se moći nositi sa svime što im se nađe na putu. Nadalje, oni su često sigurni u sebe do te mjere da će izbjeći utjecaj skupine i vršnjački pritisak kada to sami izaberu. Ne osjećaju pritisak da popuste i naprave kompromis kad se radi o onome u što doista vjeruju. Osim toga, obitelji suvremenih adolescenata demokratičnije su od obitelji njihovih roditelja, više se važnosti i vremena pridaje razgovoru i zajedničkom dogovoru oko aktivnosti koje se tiču samog djeteta, a autoritet se ispoljava samo kada je to potrebno (na primjer u situacijama opasnim po život ili zdravlje djeteta). Djeca odrasla u takvim obiteljima kod kuće se osjećaju slobodnima, s jedne strane jer nailaze na razumijevanje roditelja, a s druge strane jer putem interneta mogu biti 'slobodna' čak i kad su zatvorena u vlastitom domu. Kvalitetan odnos s roditeljima i samostalnost u organizaciji vlastitog života te nepovoljna ekonomska situacija često pridonose vraćanju starijih adolescenata (diplomantata) u roditeljski dom (Tapscott, 2009). S obzirom na spomenuto, taj trend nije nužno negativan.

Opterećujuća raznolikost životnih putova

Modernizacija je također nagrizla važnost obitelji kao političke, socijalne i ekonomske zajednice. U manje industrijaliziranim zemljama, političke, ekonomske i socijalne institucije okrenute su obitelji. Izbor zanimanja, bračnog partnera, mjesta stanovanja, postupanje prema zakonima društva, su-

djelovanje u vođenju zajednice – sve je to povezano s obiteljskim statusom (Steinberg, 1996). Osim toga, u proširenim obiteljima koje su egzistirale prije nekoliko desetljeća živjele su mnoge generacije i više vršnjaka (braće i sestara) koji su uvijek bili tu za podršku i savjet. Usporedo sa smanjenjem broja članova u obitelji i broja djece u obitelji došlo je i do društvenog stavljanja naglaska na višestruke opcije, slobodu i širenje horizonata, to jest poticanja individualnosti. Adolescenti se u današnjem društvu suočavaju s besprimjernom, zbunjujućom raznolikošću potencijalnih životnih ciljeva, stilova života i vrijednosti. Svaki od ovih izbora zahtijeva učenje vještina koje nisu urođene i koje imaju značenje samo unutar granica i konvencija odabrane uloge. Dodatni otežavajući čimbenik je vrijeme potrebno za postizanje kompetencija u svakoj pojedinoj ulozi, koje se sve više produžava. Povećan broj godina školovanja i usavršavanja odgađaju postizanje osjećaja kontrole koji proizlazi iz ovladavanja znanjima i vještinama potrebnim za obavljanje određenog zanimanja. Univerzalne tenzije adolescencije pogoršavaju se kada su odgovornosti odraslih tako raznolike, apstraktne i zbunjujuće da mladi ljudi ne mogu zamisliti što i zašto će raditi kad odrastu. Relativno neproblematična adolescencija može se stoga pretvoriti u dugu borbu u kojoj se pokušava odrediti tko mladi čovjek jest i tko bi trebao postati. Unatoč svom tehnološkom napretku i materijalnim utjecajima naša kultura proizvodi mnoštvo mladih ljudi koji nemaju želje u njoj sudjelovati (Csikszentmihalyi i Larson, 1984).

Današnji adolescenti su multikulturna generacija, generacija odrasla uz nove tehnologije, generacija odrasla u doba plodova seksualne revolucije, generacija kojoj je priroda više apstrakcija nego realnost, generacija odrasla u raspršenim gradovima koji brišu granice između predgrađa, urbanih i ruralnih naselja (Louv, 1990). Uzajamno djelovanje ovih promjena stvara naizgled nezaustavljiv dinamički proces. Danas je djetinjstvo definirano porastom različitih iskustava i povećanjem broja i dubine kontakata sa svijetom odraslih. Svaki dio ovog procesa hrani i ubrzava onaj drugi. Što više iskustava odraslih djeca dožive, ona pretpostavljaju da znaju više i, stupanjem u adolescenciju, smatraju da sve manje trebaju odrasle. Nadalje, s obzirom da se čini da adolescenti

znaju više o svijetu, odrasli će često pretpostaviti da se oni mogu brinuti sami o sebi i da je njihova uloga u pojedinim područjima adolescentskih života zanemariva i nepotrebna. No to nipošto ne znači da oni kao roditelji ne trebaju obratiti više pozornosti na aktivnosti kojima se bave njihova djeca, postaviti jasne granice i razgovarati s adolescentima o njihovim iskustvima. Nije dovoljno jednostavno dopustiti adolescentima da žive u 'svojim' svjetovima, u svojim sobama, bez ikakva nadzora.

Stoga roditelje treba obrazovati o adolescentskim stavovima i ponašanjima i o važnosti njihove roditeljske uloge. Iznimno je bitno razumjeti adolescent-ske nade, izazove, promišljanja, komunikacijske stilove i aktivnosti. Ukoliko roditelji dobiju realističniju sliku i zauzmu realističniju perspektivu stavova, vrijednosti i motiva adolescenata, moći će tome prilagoditi i primjereno upotrijebiti svoj roditeljski stil te razgovarati s adolescentima u okviru etičnosti, pristojnosti, sigurnosti i prihvatljivog ponašanja u različitim područjima njihova života.

Novi oblici 'druženja'

Ono što ovu generaciju adolescenata značajno razlikuje od prethodnih je njeno životno iskustvo u korištenju interneta. Roditelji pripadnika ove generacije gledali su televiziju, jednosmjerni medij koji zahtijeva samo pasivno (su)djelovanje, dok je internet sudjelujući medij koji inicira simultano sudjelovanje različitih korisnika iz cijeloga svijeta. Stoga umjesto da pasivno gledaju televiziju, suvremeni adolescenti aktivno sudjeluju u stvaranju i distribuciji zabave i informacija. Neograničen pristup komunikacijskim tehnologijama fundamentalno je transformirao načine na koje ova generacija uči, radi, stvara interakcije i kupuje. Prvi put u povijesti čovječanstva mladi su autoritet (jer o digitalnoj tehnologiji znaju više od svojih roditelja i učitelja) u području vrlo važnom za sveukupno čovječanstvo te svojim razmišljanjima i ponašanjem mijenjaju sve aspekte društva – od obiteljskog doma i škole, radnih mjesta i oglašavanja pa sve do političkih odluka (Tapscott, 2009).

Suvremena problematika socijalizacije adolescenata putem interneta može se promatrati i kao dio duže povijesti međugeneracijske borbe protiv roditeljskog autoriteta, kulture mladih i vršnjačkih odnosa koji se njeguju u školama. Sociolozi kulture

mladih smatraju 50-te godine prošloga stoljeća najznačajnijim razdobljem za vrijeme kojeg su se rodile ideje definirajući suvremenu kulturu mladih i stavove odraslih prema mladima. U tom je razdoblju drastično porastao broj mladih koji su pohađali srednju školu te su se razvile popularne i komercijalne kulture mladih, ali i pojavila dobno isključiva vršnjačka kultura koja je dominirala svakodnevnim borbama mladih za status i identitet. Također rastu međugeneracijske tenzije, vidljive u pojavljivanju delinkvencije mladih i povezane sa spoznajom da obitelj ima sve manji utjecaj na kulturno formiranje mladih. Iako su mladi uz pomoć popularnih medijskih kultura razvijali osjećaj za autonomni generacijski identitet, razdoblje njihove financijske ovisnosti i segregacije od uloga odraslih istodobno se produljivalo jer je sve više mladih pohađalo srednje škole i nastavljalo s višim ili visokim obrazovanjem. Iako im je povjeren vlastiti svijet s vlastitim preokupacijama, njihov je ulazak u svijet odraslih usporen i nagrađivani su za ovisnost o odraslim osobama (boyd, 2008a).

Ovisnost o odraslim osobama i nedostatak privatnosti dodatno su potencirani kontrolom prostora u kojima se odvijaju svakodnevne adolescentske aktivnosti. Odrasli (koji imaju autoritet) kontroliraju dom, školu i većinu prostora na kojima se odvijaju slobodne aktivnosti mladih (boyd, 2008a). Pristup javnim prostorima za adolescente godinama se smanjuje. Klasične lokacije za druženje mladih nestaju (klubovi, igrališta), a neke nove ne dopuštaju im pristup bez roditeljske pratnje. Druženje u parkiću ili na ulici postaje nesigurno zbog pedofila, dilera, nasilnika i slično. Za adolescente koji nakon škole dolaze kući, dok su im roditelji još uvijek na poslu, očekuje se da kod kuće i ostanu, a jedino što im je dopušteno je druženje s prijateljima kod kuće, pod roditeljskim nadzorom.

Adolescentima se govori gdje trebaju biti, što trebaju raditi i kako to trebaju raditi. Budući da osjećaju nedostatak kontrole čak i u vlastitom domu, mnogi ga ne vide kao svoj privatni prostor (osim možda vlastitu sobu, ukoliko ju imaju). Za njih je privatni prostor mladih i on se primarno nalazi 'između redaka' kontroliranog prostora. To su prostori u kojima se mladi okupljaju kao bi se družili s prijateljima te, barem nakratko, učinili javne ili kontrolirane prostore vlastitima (boyd, 2008b). Dakle, kako bi izbjegli

institucionalne, socijalne i tehničke barijere društvenju adolescenti koriste 'zaobilaznice' što su zapravo načini na koje se mladi druže čak i kada su u situacijama u kojima to, od odraslih autoriteta, nije dopušteno (na primjer došaptavanje ili dopisivanje za vrijeme školskoga sata; telefonski razgovori u vlastitoj sobi za vrijeme 'kazne'). S obzirom na to da prilike za druženje pronalaze na raznovrsnim mjestima, u raznovrsnim uvjetima i u svako doba dana, adolescenti su naviknuti na neprestanu prisutnost u različitim situacijama. Oni lako pronalaze vrijeme da budu zajedno sa svojim prijateljima te načine da integriraju nove medije u svoja neformalna druženja.

Upravo nove tehnologije omogućuju mladima da (ponovno) kreiraju privatni i javni prostor dok su fizički u kontroliranim prostorima. Sustav za slanje privatnih poruka (IM) služi kao privatni prostor dok društvene mreže pružaju javnu komponentu. Mladi mogu *online* graditi okruženja koja podupiru njihovu socijalizaciju. Umrežena javnost (eng. *networked publics*) za adolescente je postala suvremen način stvaranja socijalnih interakcija. Mnogi adolescenti izabiru druženje s prijateljima *online* zbog raznih socijalnih i kulturoloških ograničenja. No, iako se mjesto druženja promijenilo, osnovni su sadržaji druženja ostali isti ali se, pod utjecajem specifičnih načina na koje mladi koriste društvene medije, ponekad manifestiraju u različitim oblicima.

Novi putovi stjecanja informacija i znanja

Suvremeni adolescenti, zbog drugačijeg načina razmišljanja, propitivanja, sintetiziranja, korištenja i dijeljenja informacija, često nisu zadovoljni i ne mogu u potpunosti iskoristiti informacije koje im se nude u školi. Te su informacije najčešće posredovane preko učitelja čija je zadaća prenošenje znanja učenicima, a oni su tu da ga primaju, bez propitivanja i razgovora s vršnjacima te ga, kad za to dođe vrijeme, reproduciraju u identičnom obliku, u unaprijed određene ispitne forme. No, generacija odrasla bombardirana informacijama, koja je od ranog djetinjstva učila kako pronaći one koje joj trebaju, kako provjeriti vjerodostojnost istih, kako podijeliti stečena znanja, kako pridonijeti stvaranju određenih novih znanja, kako na temelju stečenih znanja stvoriti nešto novo, tradicionalni sustav školovanja u najma-

nju ruku smatra nedovoljno izazovnim, a monotono linearno prenošenje znanja dosadnim.

S druge strane, s obzirom na to da su velik dio vremena proveli u strukturiranim aktivnostima, ovi adolescenti naviknuti su na mnogo supervizije odraslih. U školi i na fakultetu očekuju da sve bude isplanirano i ne očekuju mnogo slobode (i odgovornosti) za strukturiranje svoga obrazovanja. Oni trebaju mnogo više strukture i usmjerenosti nego prijašnje generacije. Oni sve žele znati unaprijed: što se od njih očekuje i koji će se kriteriji primjenjivati u vrednovanju njihova rada. Najvjerojatnije će postaviti pitanja poput: 'Hoće li ovo biti na ispitu?' ili pitati o pojedinostima poput 'Na koji način će mi ovo koristiti u životu?'. Izvjesnost i sigurnost ključne su za ove adolescente. Pripadnici ove generacije motivirani su za učenje kako bi smanjili stres i povećali svoje šanse na tržištu. Povezivanje ishoda učenja s ekonomskim ciljevima vrlo im je važno. Također, veliku važnost pridaju zaradi, a obrazovanje vide kao put do toga cilja. No iznimnu važnost pridaju i razvoju dobrih interpersonalnih vještina i 'slaganju' s drugima. Slijedeći navedeno, nastava za adolescente 21. stoljeća trebala bi biti orijentirana na konkretne probleme, kratkoročne projekte, višestruke izvore informacija, suradničko učenje, kritičko promišljanje i praktičnu primjenu naučenoga.

Prema zaključku

Socijalne promjene nedvojbeno utječu na iskustva mladih ljudi tijekom odrastanja. Mnoge njihove teškoće, ali i mogućnosti ovise o prihvatanju tih promjena. Jednako kao što se dogodilo s drugim velikim socijalnim promjenama u različitim vremenskim razdobljima, i ove mogu na mlade imati pozitivne ili negativne posljedice. Ukoliko shvatimo dinamiku tih promjena možemo donijeti najbolje odluke koje se tiču obrazovanja, mentalnog i fizičkog zdravlja i razvoja osobnih mogućnosti adolescenata. Još je veći izazov za pedagoge, nastavnike i roditelje razumjeti prirodu ovih socijalnih tranzicija i pripremiti mlade za budućnost. Pedagogija treba na trajnim odgojnim vrijednostima konstruktivno integrirati vanjske utjecaje kako bi se konstituirala kao teorija cjeloživotnog učenja te integrativna, formativna i preventivna disciplina (Previšić, 2007).

Literatura

- Aries, P. (1962) *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York: Vintage Books.
- boyd, d. (2008a) *Friendship*. Ito, M.; Baumer, S., Bittanti, M.; boyd, d.; Cody, R.; Herr, B.; Horst, H. A.; Lange, P. G.; Mahendran, D.; Martinez, K.; Pascoe, C.J.; Perkel, D.; Robinson, L.; Sims, C.; Tripp, L. (Antin, J.; Finn, M.; Law, A.; Manion, A.; Mitnick, S.; Schlossberg, D.; Yardi, S.) *Hanging Out, Messing Around, Geeking Out: Living and Learning with New Media*. Cambridge: MIT Press. <http://digitalyouth.ischool.berkeley.edu/book-friendship>
- boyd, d. (2008b) *Why Youth Heart Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life*. Buckingham, D. (ed.) *Youth, Identity and Digital Media*. Cambridge: MIT Press.
- Brooks, D. (2001) The Next Ruling Class: Meet the Organization Kid, *The Atlantic Monthly*, April 2001. <http://acme.highpoint.edu/~msetzler/Iamreadingnow/AmericasNextEliteAtMo.pdf>
- Buhrmester, D. (1998) Need fulfilment, interpersonal competence, and the developmental contexts of early adolescent friendship. U: Bukowski, W. M.; NewComb, A. F.; Hartup, W.W. (ur.) *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. New York: Cambridge University Press.
- Csikszentmihalyi, M., Larson, R. (1984) *Being adolescent: Conflict and growth in the teenage years*. New York: Basic Books.
- Cunningham, H. (1995) *Children and Childhood in Western Society Since 1500*. London: Longman.
- Donath, J. (2004) *Sociable Media*. Prepared for *The Encyclopedia of Human-Computer Interaction*, forthcoming. <http://smg.media.mit.edu/papers/Donath/SociableMedia.encyclopedia.pdf>
- Elkind, D. (1981) *The Hurried Child: Growing Up Too Fast Too Soon*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Gadlin, H. (1978) *Child Discipline and the Pursuit of Self: An Historical Interpretation*. U: Reese, H.W., Lipsitt, L. P. (ur.) *Advances in Child Development and Behavior*, 12. New York: Academic Press, 231–261
- Gecas, V.; Seff, M. A. (1990) Families and adolescents: A review of the 1980s. *Journal of marriage and the family*, 52, 941–958.
- Hamburg, D. (1992) *Today's Children-Creating a Future For A Generation In Crisis*. New York: Random House.
- Kaplan, L. S. (1993) *Coping With Peer Pressure*. New York: The Rosen Publishing Group.
- Laursen, B. (1996) Closeness and conflict in adolescent peer relationships: Interdependence with friends and romantic partners. U: Bukowski, W. M.; NewComb, A. F.; Hartup, W.W. (ur.) *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence*. New York: Cambridge University Press. 186–210.
- Louv, R. (1990) *Childhood's future*. Boston: Houghton Mifflin.
- Meyrowitz, J. (1985) *No Sense of Place: The Impact of Media on Social Behavior*. New York: Oxford University Press.
- Postman, N. (1982) *The Disappearance of Childhood*. New York: Vintage Books.
- Previšić, V. (2007) *Pedagogija: Prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*. U: Previšić, V., Šoljan, N. N., Hrvatić, N. (ur.) *Pedagogija: Prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, Svezak 1. Zagreb: Hrvatsko pedagogijsko društvo.
- Steinberg, L. (1996) *Adolescence*. New York: McGraw-Hill Inc.
- Tapscott, D. (2009) *Grown up digital: how the net generation is changing your world*. New York: McGraw-Hill.
- Winn, M. (1981) *Children Without Childhood: Growing up too Fast in the World of Sex and Drugs*. New York: Penguin Books.